

WOII Zigeunerrazzia van mei 1944

Aan dood ontsnapt dankzij een agent

Half mei 1944 werden in Amsterdam 22 Sinti en Roma opgepakt om op de trein naar Westerbork en daarna Auschwitz te worden gezet. Agent Jaap Knol kreeg ze met een list weer vrij.

Angelique van der Polk
AMSTERDAM

Hoofdwachmeester Roos bracht op woensdagavond 16 mei 1944 om 21.40 uur '5 zogenaamde sigeuners' naar politiebureau Houtmarkt op het Jonas Daniël Meijerplein: muzikant Antonius Steinbach en zijn vrouw Rosina Weiss, zoon Hendrik Steinbach en schoondochter Carmen Berger en de negen maanden oude kleindochter Sophia. Roos had de familie meegevoerd van hun woning, Dijkstraat 19-huis. In totaal werden er in Amsterdam tijdens de door de Duitse bezetter verordonneerde zigeunerrazzia 22 Sinti en Roma opgepakt. Voornamelijk leden van de families Steinbach en Rosenberg. Van bureau Houtmarkt werden ze overgebracht naar het hoofdbureau aan de Marnixstraat. Daar gebeurde iets geheel onverwachts.

'Asociaal, agressief'

Leden van de families Steinbach en Rosenberg waren vanaf de tweede helft van de 19de eeuw vanuit Zuid-Duitsland in Amsterdam neerge-

streken. Hier verdienden zij hun brood met ambulante handel en het maken van muziek. Woonden ze eerst nog in wagens aan de stadstrand, al snel vestigden zij zich in de binnenstad. In de horecagelegenheden rondom het Rembrandtplein was zigeunermuziek populair. Tot diep in de oorlogsjaren bleven ze optreden, ook de nieuwe machthebbers waren erg gecharmeerd van zigeunermuziek. Maar de rassenleer van nazi-Duitsland trof uiteindelijk ook de Sinti en Roma, die een genetische aanleg zouden hebben voor asociaal, agressief en crimineel gedrag. Nog voor de Duitse inval had de Nederlandse wetgever overigens al een rondtrekverbod verordend en wonen op aangewezen woonwagencenters verplicht gesteld.

Op zondag 14 mei 1944 begonnen overal in Nederland de telexen van de politiehooftbureaus te ratelen met het bericht – onder embargo – dat er twee dagen later een grote razzia moest plaatsvinden om iedereen op te pakken met 'de kenmerken der zigeuners'. Die kenmerken werden nogal vaag gehouden als 'uiterlijk, zeden of gewoonten', de 'geaardheid' om rond te trekken en 'in den regel van buitenlandsche afkomst'. Zij dienden naar Westerbork gebracht te worden in afwachting van verdere deportatie.

Nederlandse politieagenten paktten op 16 en 17

→ **Settela Steinbach op 19 mei 1944 in de trein die haar van Westerbork naar Auschwitz bracht, waar ze werd vermoord. Leden van de familie Steinbach die in Amsterdam waren, overleefden de razzia van mei dat jaar wel.**

mei in achttien gemeenten 550 'zigeuners' op. Sommige gemeentes reageerden niet op het verzoek of lieten weten dat er geen mensen met die kenmerken woonden. Maar er waren ook gemeentes die al vóór de oproep precies hadden vastgesteld wie de 'zigeuners' waren en waar zij zich ophielden. Anderen brachten iedereen naar Westerbork die ook maar enigszins voldeed aan de beschrijving.

Onmisbare muzikanten

In Westerbork volgde nog een selectie. Wie in een woonwagen woonde maar geen zigeuner was en wie een paspoort van een neutraal of bevriend land bezat, mocht naar huis. Op 19 mei gingen de overige 245 op transport naar Auschwitz. Een aantal van hen belandde in andere kampen; dertig van hen overleefden de oorlog en keerden terug. In Auschwitz werd in de nacht van 2 op 3 augustus 1944 de hele groep zigeuners in de gaskamers vermoord.

Het lot van de 22 in Amsterdam opgepakte 'sigeuners' nam een heel andere wending, dankzij agent Jaap Knol, die de groep op het hoofdbureau zag binnenkomen. Knol (1896-1975) speelde in het seizoen 1919-1920 in het eerste van Ajax en kwam als speerwerper uit op de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam.